

ESTRATÈGIES PER ANAR CAP UNA ESCOLA INCLUSIVA

Document per a formadors/es

Dolors Gispert Sala, Juanjo Gómez Piriz, Teresa Huguet Comelles, Elisabet Morillo

Verdejo, Cèlia Torres Pubill, Maria Vilella Martí

Servei Educatiu Esplugues de Llobregat- Sant Just Desvern

RESUMEN

El "Servei Educatiu" d'Esplugues de Llobregat- Sant Just Desvern proposa a los formadores del Plan de Formación de Zona que incluyan en sus seminarios, cursos, talleres, charlas... , aspectos y parámetros de inclusión educativa. En este sentido, surgió la idea de elaborar unos criterios orientadores para los formadores como propuesta de apoyo para la reflexión y la planificación de las actuaciones formativas del profesorado, para atender la diversidad del alumnado en las aulas.

ABSTRACT

The Service of Education proposes to the teachers of the Formation Planning of the Area, that should take in their specific classes, workshops, speeches...aspects and parameters of educational inclusion. In this way, it came the idea of creating a criterion orientation for the teachers as a propose of support for the thinking and planning of shares they use in the activities of teachers formation to take care of all kinds of students that they can find in class.

Mirar la formació amb ulls d'inclusió és una necessitat quan es pretén que les metodologies a les aules no excloguin a cap alumne, sigui quina sigui la seva capacitat.

Actualment la gestió del procés de la formació es troba en fase de descentralització, actuant el Servei Educatiu com a agent coordinador i impulsor a la zona. Aquest procés significa un major apropament de la formació a les necessitats o demandes de formació de tots i cadascú dels professionals de l'educació i els seus centres educatius. Com a Servei Educatiu que portem dos cursos treballant de manera més integrada, considerem que fomentar i potenciar la inclusió de tots els alumnes i les alumnes en els centres educatius del sector, és un objectiu prioritari en la nostra tasca d'assessorament i suport. Intentem realitzar un treball en xarxa entre les i els professionals que incidim en un mateix centre, per anar avançant cap un escola més inclusiva i progressivament anar construint una marc de referència que donin sentit a les nostres actuacions.

En el curs 2005-06 vam plantejar-nos, com a Servei Educatiu, donar suport específic també a les activitats de formació que es realitzen a la zona (PFZ). Ja que vam ser conscients que majoritàriament en les diferents modalitats de formació (seminaris, cursos, tallers, assessoraments,...) generalment no es posaven en pràctica o exemplificaven estratègies i metodologies que tinguessin en compte la diversitat de l'alumnat que tenim a les aules. Generalment es dona una situació en certa manera paradoxal (Huguet, 2006): d'una banda es fan seminaris o activitats per parlar de l'atenció a la diversitat de l'alumnat en els que no es treballen continguts concrets que cal ensenyar i que queden per tant en recomanacions teòriques de bona voluntat i d'altra banda es fan seminaris de didàctiques concretes de les àrees o interdisciplinàries en els que no s'ofereixen models d'ensenyament ni metodologies que tinguin en compte aquesta diversitat. Exceptuant alguns casos, generalment es fan recomanacions genèriques sobre com tractar la inclusió a l'aula però poques propostes concretes que es puguin aplicar a la pràctica educativa.

Per aquest motiu, ens vam proposar de promoure en els formadors del Pla de Formació de Zona (PFZ), que en les activitats de formació aportessin criteris, recursos i metodologies

que tinguessin en compte la diversitat de l'alumnat a l'aula. Pensem que el Servei Educatiu brinda l'oportunitat de proposar als formadors del PFZ que planifiquin el seus seminaris, cursos, tallers, xerrades... en paràmetres d'inclusió educativa reflexionant també sobre com respondre a les necessitats dels alumnes en aquestes tres direccions (T. Booth 2002 / Giner 2007):

- *Reduint l'exclusió i augmentant la participació de tots i de tothom* (alumnat - professorat - pares)
- *Desenvolupant contextos i creant oportunitats*: " tothom pugui aprendre de manera que tothom se senti valorat ". Implica incidir directament en el desenvolupament curricular (què -com - quan ensenyar i avaluar), aspectes organitzatius, distribució de recursos,...
- *Atribuïnt valors a l'acció*: aconseguir una escola per a tothom implica associar valor a les accions (dret, respecte, valoració, aconseguir fites valuoses,...)

Des del servei educatiu intentem promoure una reflexió col·lectiva perquè l'escola esdevingui un entorn d'aprenentatge i progrés per a tot l'alumnat, i cercant de tenir més present aquesta finalitat en totes les actuacions que realitzem d'una manera transversal. Per avançar en el tractament de la diversitat de l'alumnat és fa necessari evidenciar-la en qualsevol projecte de centre però també des de la formació del professorat. Reflexionar entorn els marcs de referència que donen sentit a les pràctiques del professorat, que sovint es pressuposen i no es clarifiquen i que ningú qüestiona. Tal com diu (Ainscow 2007) "Cal anar cap al camí d'associar el desenvolupament de les pràctiques inclusives (tractament de la diversitat) a processos d'aprenentatge social en un lloc determinat que influencien la manera de pensar i d'actuar de les persones" i estem d'acord amb les reflexions de Reverter (2007) que "aportar eines i elements de reflexió sobre la pràctica educativa no és suficient per transformar-la, cal concretar la reflexió en propostes, i articular actuacions que possibilitin fer-les realitat, o si més no acostar-nos tant com sigui possible en un context i en unes condicions determinades ". En aquest sentit, va sorgir la idea d'elaborar uns criteris orientadors per als formadors com a proposta de suport per a la reflexió i la planificació de les accions que duen a terme, de tenir present la incorporació d'elements per l'acció educativa del professorat envers la inclusió de tots els alumnes en les activitats de formació en que participen. Sota la premissa, que

formació i pràctica educativa no han de ser sabers diferenciats, sinó que s'han d'incloure, i amb l'idea que qualsevol tipus de formació s'hi pugui acollir, aquests criteris es concreten en un document que anomenem "Estratègies per anar cap una escola inclusiva. Document per a formadors". És un breu recull, però és útil també pels mestres i professors dels centres educatius, pels assessors del Servei Educatiu i per tots aquells professionals que estan relacionats amb la formació, perquè a tots els cursos i activitats que es fan a la zona, es tinguin presents aquests o altres criteris que afavoreixin que les escoles esdevinguin cada cop més inclusives.

ESTRATÈGIES PER ANAR CAP UNA ESCOLA INCLUSIVA. DOCUMENT PER A FORMADORS

L'esquema del "document de formadors" organitzat per blocs permet als formadors poder aportar propostes inclusives de l'apartat o apartats que considerin més pertinents segons el contingut de l'activitat que gestionen. Evidentment cada professional ho haurà d'adequar i utilitzar de la manera que cregui convenient però sí que li demanem que hi pensi una mica i que intenti incidir -de la manera que cregui més convenient- en que els docents que assisteixen a la seva activitat es plantegin també aquestes qüestions en el dia a dia a la seva aula.

Hem organitzat el document en 6 blocs, els quals es poden modificar o ampliar segons els criteris de cada formador. Cal clarificar que és un document per a la reflexió, no pretén "assentar càtedra"; sinó que té la intenció de fer pensar en aquests temes per estimular la creativitat i iniciativa dels formadors, que ben segur podran trobar idees més interessants i innovadores per a dur-ho a terme

El document de formadors consta de sis blocs:

1. Criteris Generals

Fan referència a la relació de l'àrea o matèria que es treballa amb les altres àrees i matèries potenciant enfocaments interdisciplinaris

2. Criteris en relació als Objectius i els Continguts de les àrees

S'aporten idees per a prioritzar els continguts tenint en compte les finalitats de l'educació obligatòria, la necessitat de identificar i potenciar competències bàsiques necessàries per a desenvolupar-se com a persona i ciutadà.

3. Criteris en relació a la metodologia d'aula

S'aporten criteris que tinguin en compte la inclusió per les activitats a l'aula:

- 3.1. Criteris metodològics generals
- 3.2. Criteris en relació als agrupaments
- 3.3. Criteris en relació als materials
- 3.4. Criteris en relació a l'avaluació dels alumnes

4. Criteris per analitzar i avaluar les pràctiques educatives a l'aula

Aportar propostes per les activitats d'avaluació per tal que els docents les puguin tenir en compte en la seva pràctica educativa, en el sentit d'afavorir una avaluació més inclusiva tenint present la diversitat a la seva aula. Afavorir l'avaluació de les propostes que es fan des del punt de vista de la inclusió.

5. Criteris a nivell de centre

Tenir en compte que per avançar a nivell de centre cap a cultures més inclusives tots els docents i els formadors

hi tenen una responsabilitat. Aportar moments per la reflexió sobre com avancen els centres i les institucions, afavorir actituds de canvi i actituds més compromeses en la millora global del centre en el que cadascú es troba.

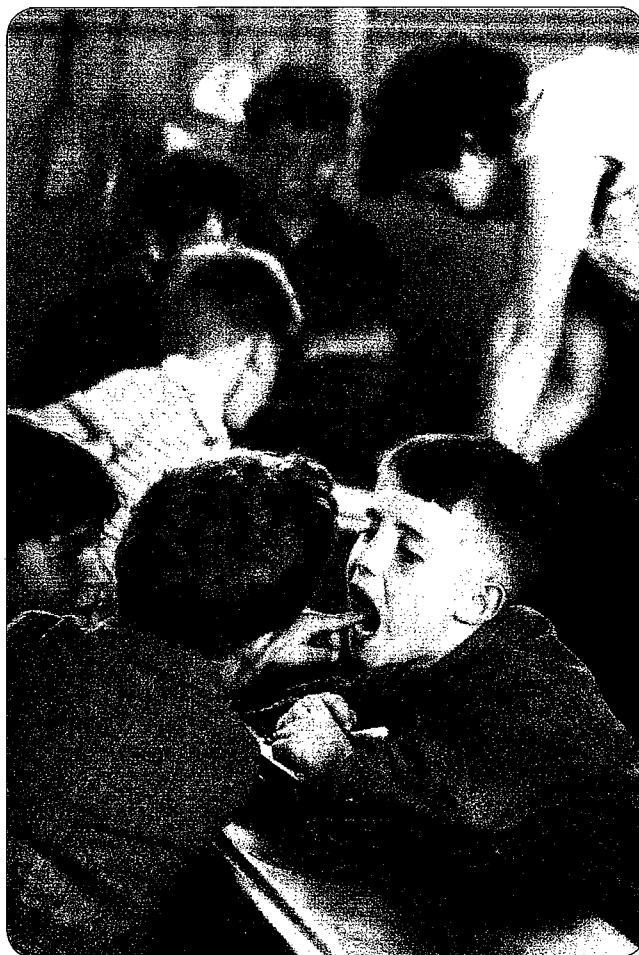
Aquest bloc consta de quatre subapartats :

- 5.1. Criteris sobre aspectes de l'organització del centre que facilitin l'atenció a la diversitat tenint en compte els qui participen en l'activitat (professors de primària o de secundària)
- 5.2. Criteris i propostes en relació a la coordinació dels professors
- 5.3. Criteris i propostes per afavorir i potenciar la col·laboració entre professors
- 5.4. Criteris i propostes per afavorir el coneixement dels alumnes i la relació amb ells.

6. Altres propostes

És un bloc obert que s'ha d'anar construint amb la participació i aportacions dels formadors i de tots els docents que participen a les activitats.

Som conscients que no és un document acabat sinó que es va construint a mesura que va interactuant amb els formadors, els qual aporten i poden suggerir idees "valuoses" a l'instrument. De la mateixa manera pensem que pot ser exportable a altres serveis educatius ; en aquest sentit si l'idea es veu positiva i hi anem treballant, potser podem pensar altres formes de potenciar la inclusió en els plans de formació que promoguin un canvi major en aquest sentit. Potser es poden crear altres eines potents que donin suport, també des de la formació dels plans de zona, a la inclusió educativa, avançant cap una escola per a tots.

ESTRATÈGIES PER ANAR CAP UNA ESCOLA INCLUSIVA. DOCUMENT PER A FORMADORS/ES
Servei Educatiu Esplugues de Llobregat- Sant Just Desvern

CRITERIS	ORIENTACIONS
1. Generals	- Evitar visions compartimentades de cada àrea - Presentar les àrees relacionant-les amb les altres tenint en compte criteris d'ús social i presència en la societat, a les cases, a les feines, als mitjans de comunicació...
2. En relació als Objectius i els Continguts de les àrees	- Donar criteris per seleccionar els continguts bàsics i prioritaris de cada àrea i de cada bloc de contingut tenint en compte el desenvolupament integral de les competències bàsiques. Cal des de totes les àrees tenir en compte les competències comunicatives, metodològiques, les personals i les específiques pròpies d'una matèria determinada. - Poder seleccionar de cada tema uns objectius mínims i una gradació dels màxims. - Planificar les seqüències de contingut per a l'estudi d'un tema. Una vegada feta explícita la seqüència procedir a analitzar-la establint criteris d'atenció a la diversitat (exemple: programació multinivell) de revisió consensuats i vies de progrés per a millorar-la. - Possibles criteris a plantejar-se (Del Carmen, Ll. 2001) en la revisió de continguts: ■ El <i>criteri de rellevància</i> que planteja la necessitat de justificar la importància educativa dels continguts seleccionats. Aquesta importància s'ha de valorar tenint com a referència: els objectius educatius que es pretenen assolir, les capacitats i coneixements previs que tenen els alumnes i la seva relació amb altres continguts simultanis o posteriors. Cal que els continguts treballats a les aules siguin funcionals en el sentit del que els estan ensenyant per la vida a la societat ■ El <i>criteri de continuïtat</i>, que assenyalava que els principals continguts tinguin un tractament reiterat, per afavorir la seva comprensió gradual ■ El <i>criteri de progressió</i>, que en estreta relació completen l'idea de currículum en espiral. Amb ell es pretén garantir una adequada progressió en el desenvolupament dels continguts, evitant repeticions innecessàries o salts massa bruscos - Treballar cap a poder tenir una perspectiva global dels continguts treballats al cicle o a l'etapa. - Compartir amb l'alumnat la funcionalitat i el sentit dels continguts així com la seva utilitat en la vida diària
3. En relació a la metodologia a l'aula	3.1. Criteris metodològics generals - Aportar exemples concrets d'activitats de treball cooperatiu - Proporcionar models d'activitats obertes - Proposar activitats amb diferents nivells de realització : Activitats multinivell - Proposar activitats en les que promoguin la interacció entre iguals (alumnat) - Proposar-los exemples d'activitats globalitzades que integrin les diferents àrees a l'estil del treball per projectes - Utilitzar organitzadors de continguts per visualitzar els conceptes: esquemes, mapes conceptuals, diagrames, resums, dibuixos, fotografies... resulta útil pels alumnes novinguts. - Afavorir que es pensi en formes per promoure l'èxit dels alumnes i la valoració positiva - Fer actuacions de suport o ajut perquè els alumnes amb necessitats educatives especials també puguin tenir èxit a l'aula en certes activitats: anticipar-les, ajudar-los, proposar activitats en les que son més competents i que ho puguin mostrar als companys .. - Fer activitats funcionals que tinguin utilitat o projecció a l'exterior - Proposar i informar sobre recursos informàtics que afavoreixin el tractament de la diversitat en la matèria objecte de formació. 3.2. En relació als agrupaments - Potenciar organitzacions de l'espai diferents. Aportar exemples de diferents tipus d'organitzacions amb avantatges i inconvenients tenint en compte els continguts que es volen ensenyar i una major atenció a la diversitat - Donar criteris i idees per flexibilitzar els agrupaments que es fan a l'aula i a l'escola. - Afavorir grups heterogenis i diversos - Proposar grups a l'aula de manera que tots es sentin acollits i acceptats i que es puguin ajudar entre ells

ESTRATÈGIES PER ANAR CAP UNA ESCOLA INCLUSIVA. DOCUMENT PER A FORMADORS/ES
Servei Educatiu Esplugues de Llobregat- Sant Just Desvern

CRITERIS	ORIENTACIONS
3. En relació a la metodologia a l'aula	3.3. En relació als materials: - Proposar materials diversos i variats. Eines informàtiques: blocs,.... - Proposar i portar exemples de materials amb diferents entrades (visual, auditiva, manual, experimentació...) 3.4. En relació a l'avaluació dels alumnes : - Donar idees i propostes per avaluar els alumnes tenint en compte la diversitat - Explicitar a l'alumnat els criteris d'avaluació - Proposar activitats diferents: fer esquemes, exàmens tipus text, exàmens orals, donar més temps,... - Oferir diferents modalitats i instruments d'avaluació - Establir criteris per l'avaluació de treball cooperatiu - Proposar activitats d'avaluació inicial a principi de curs i a l'inici de cada unitat, d'avaluació formativa i sumativa - Activitats d'autoavaluació
4. Per analitzar i avaluar les pràctiques educatives a l'aula	- Aportar pautes perquè els professors puguin fer una autoavaluació de les propostes didàctiques que fan a l'aula tenint en compte l'atenció a la diversitat. - Aportar o treballar (a la mateixa activitat formativa) idees perquè les pràctiques tinguin més en compte la diversitat; pensar en casos concrets d'alumnes amb dificultats que els professors hagin tingut a les aules - Estimular que els mestres s'observin entre ells, analitzin activitats conjuntament, facin activitats plegats, aportant criteris per analitzar les situacions d'ensenyament/aprenentatge que es proposen.
5. Criteris a nivell de centre	5.1. Criteris sobre aspectes de l'organització del centre que facilitin l'atenció a la diversitat tenint en compte els qui participen en l'activitat (professors de primària o de secundària) - Dos professors dins l'aula - Desdoblements - Aglutinar hores i matèries - Dedicar sessions per fer trobades amb els alumnes que requereixen més ajuda 5.2. Criteris i propostes per afavorir i potenciar la col·laboració entre professors - Trencar les dinàmiques més individualistes dels mestres i professors - Potenciar i donar idees perquè a cada àrea puguin fer propostes d'activitats en les que intervinguin dues mestres a l'aula. 5.3. Criteris i propostes per afavorir el coneixement dels alumnes i la relació amb ells - Afavorir i realitzar activitats d'autoconeixement dels alumnes en relació als continguts que es treballen - Organitzar l'aula per poder parlar amb els alumnes sobre el que saben, aprenen, volen saber, no els interessa... - Donar importància a l'acció tutorial de cada professor en relació a l'àrea que imparteix. - Ajudar els alumnes a plantejar-se reptes a conèixer millor a ells mateixos; a plantejar-se objectius mínims i possibles. Anar fent un seguiment i avaluació dels seus progressos i dificultats. Compartir i contrastar amb ells aquestes informacions
6. Altres propostes	6.1. Presentar experiències concretes - Aportar experiències concretes . - Convidar mestres o professors perquè vinguin a explicar exemples concrets el tema objecte de l'activitat formativa. - Veure, analitzar i comentar vídeos de "bones pràctiques". 6.2. Identificar bones pràctiques

ÚS INICIAL DEL DOCUMENT A LA ZONA

Des del Servei Educatiu s'ha presentat i treballat el document amb els diferents formadors que col·laboren en el pla de formació de zona. En la reunió, prèvia a l'inici de l'activitat de formació, que s'ha mantingut amb els formadors/es, se'ls hi ha presentat el document, s'ha comentat amb ells/elles i se'ls ha convidat a fer suggeriments sobre els aspectes que es podrien millorar o afegir, per tal de tenir-los en compte a l'hora de dur a terme l'activitat. La resposta en general ha estat positiva i sovint han valorat el fet de comptar amb un document que els suggereixi aprofundir i els animi a plantejar-se estratègies per avançar cap a aules més inclusives a l'hora de fer activitats de formació.

També s'ha treballat en els centres educatius, en el moment de presentar-los el formador/a, com a preàmbul d'inici de l'activitat de formació. En aquesta trobada s'explica la finalitat i el contingut del "document de formadors/es" al/la cap d'estudis o coordinador pedagògic juntament amb el professional que impartirà l'activitat de formació. Aquesta actuació i d'altres, de suport i acompanyament, han coincidit amb l'inici de les actuacions del Servei Educatiu com a responsable de la gestió de la formació a la zona. Tant els formadors com els equips directius han valorat positivament aquests suggeriments inclusius i ens han animat a continuar en aquesta tasca d'apropament i suport als centres, per a col·laborar en una educació per a tothom.

En aquest moment, després d'un curs d'aplicació, queda encara pendent la qüestió de la valoració. Tenim la intenció d'incloure aquest aspecte en el qüestionari de valoració de les activitats de formació per tal de poder constatar si realment hi ha hagut alguna incidència en les activitats de formació de professorat que s'han realitzat a la zona; es tractaria concretament de veure si els docents, a l'acabar l'activitat, disposen de més eines o recursos per a fer participar tots els alumnes a l'aula, siguin quines siguin les seves necessitats educatives.

Nota:

[1] Aquest article parteix del pla de treball del Servei Educatiu Baix Llobregat 8 del curs 2006-07, en el que també hi van participar: Aubets Isabel, Barrasa Josep Lluís, Calomarde Montse, Carceller Pilar, Esteruelas Eva, Giralt Maria, Guinart Susanna, Llauredó Anna, Nogués Dora.

Referències bibliogràfiques:

- AADD (2005). Anàlisi de la situació actual de l'atenció a la diversitat a Catalunya i propostes de l'ACPEAP per avançar cap a una escola més inclusiva. Document elaborat per una Comissió de l'ACPEAP sobre escola inclusiva. *Àmbits de psicopedagogia* Núm. 14, pàg. 28-37
- AINSCOW, M. (2004). *Desarrollo de escuelas inclusivas. Ideas, propuestas y experiencias para mejorar las instituciones escolares*. Madrid: Narcea.
- BOOTH, T; AINSCOW, M (2002): *Guía para la evaluación y mejora de la educación inclusiva. Desarrollando el aprendizaje y la participación en las escuelas (Index of inclusion)* Madrid: Consorcio Universitario Para la Educación Inclusiva. Universidad Autónoma.
- DEL CARMEN, LI (2001) *L'Assessorament als centres en el Disseny i Experimentació de Projectes Didàctics: Estudi d'un cas, Àmbits de psicopedagogia* Núm. 2, pàg. 19- 21
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ. *Decret 142/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'Educació Primària*
- GINER, C (2007) " *Construir una escola per a tothom*", xerrada al Servei Educatiu Baix Llobregat 8, Esplugues de Llobregat, maig 2007
- HUGUET, T (2006): *Aprendre junts a l'aula. Una proposta inclusiva*. Barcelona : Graó
- REVERTER, R. (2007) " *No separeu els infants. Tot recordant la Marta Mata*". *Àmbits de Psicopedagogia*, núm 20, estiu 2007, pàg 6-9
- STAINBACK, S; STAINBACK, W. (2004). *Aulas inclusivas. Un nuevo modo de enfocar y vivir el currículo*. Madrid: Narcea.

Correspondència amb els autors/es: Servei Educatiu Baix Llobregat – 8. Carrer Cedres, 38 2n pis, 08950 Esplugues de Llobregat. Dolors Gispert Sala, E-mail: dgispert@xtec.cat; Juanjo Gómez Piriz, E-mail: jgomez@xtec.cat; Teresa Huguet Comelles, E-mail: thuguet@xtec.cat; Elisabet Morillo Verdejo, E-mail: emorillo@xtec.cat; Cecília Torres Pubill, E-mail: ctorres@xtec.cat; Maria Vilella Martí, E-mail: mvilella3@xtec.cat.

